Kocanın, Hanımı Üzerindeki Hakları

İSLAM HUKÛKUNA GÖRE; KOCANIN, HANIMI ÜZERİNDEKİ HAKLARI

Bizleri yoktan var edip insan olarak yaratan Rabbimiz'e hamd eder, insan olarak yaşamanın keyfiyetini bizlere öğreten Efendimiz *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)*'e, Âl ve Ashabına Salât ve Selâm ederiz.

Geçen makalemizde kadının, kocası üzerindeki haklarını ele alıp gücümüz nisbetince incelemeye gayret etmiştik. Bu makalemizde de yazımızın devamı olarak kocanın, hanımı üzerinde olan haklarını siz değerli okuyucularımıza sunmaya gayret edeceğiz. Muvaffakiyet, Allâh-ü Teâlâ Hazretlerindendir.
Kocanın, hanımı üzerinde olan haklarının ehemmiyetini, Efendimiz *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)* birçok hadîsi şeriflerinde beyan etmişlerdir. Bunlardan bazıları şunlardır.

Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü Anh)* anlatıyor; Efendimiz *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)*'e **"Hangi kadın daha hayırlıdır?"** diye sorulduğunda; **"Kocası bakınca onu sürura gark eden, emredince itaat eden, nefis ve malında, kocasının hoşuna gitmeyen şeyle ona muhalefet etmeyen kadındır."** diye cevap vermiştil.

Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü Anh)*'ın rivâyet etmiş olduğu başka bir hadîsi şerifte de Efendimiz *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)*; **"Şayet ben bir insanın başka bir insana secde etmesini emredecek olsaydım; kadına, kocasına secde etmesini emrederdim"2** buyurmuştur. (Buradaki secdeden kastedilen; ibadet secdesi değil, tahiyye dediğimiz saygı secdesidir. Böyle olduğu halde bile, kula secde yapmak İslâm hukûkuna göre kesinlikle câiz değildir. Efendimiz *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)*'in böyle buyurması; koca hakkının önemine işaret etmek içindir.)

Başka bir hadîsi şerifte de Efendimiz *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)*; **"Nefsim,** (kudret) **elinde olan Allah'a yemin ederim ki! Kadın, kocasının hakkını eda etmediği müddetçe Rabbisinin hakkını eda etmiş olamaz."3** buyurmuştur.

Ümmü Seleme *(Radıyallâhü Anhâ)*'nın rivâyet etmiş olduğu başka bir hadîsi şerifte de Resûlüllah *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)*; **"Hangi kadın, kocası kendisinden razı olarak vefat ederse, cennete girer."4** buyurmuştur.
İslâm hukukuna göre evin mâlî yükümlülüğü kocaya aittir. Bundan dolayı kadının, kocası üzerinde nafaka vb. mâlî hakları olduğu gibi; kocanın, hanımı üzerinde -miras dışında- herhangi bir mâlî hakkı bulunmamaktadır.
Allâh-ü Teâlâ Hazretleri kocanın, hanımı üzerindeki hakları ile alâkalı olarak şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın, insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler, kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar. Onun için saliha kadınlar, itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi** (kimse görmese de namuslarını) **koruyucudurlar."** Başkaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse; vücutlarında iz bırakmayacak ve canlarını yakmayacak bir şekilde) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür."5
Kocanın, hanımı üzerinde olan haklarını icmâlî olarak içinde barındıran bu âyeti kerimeden, İslâm hukukçuları belli başlıklar altında "koca hakları"nı çıkararak şu şekilde ifade etmişlerdir: **"Hanımın, kocasına itaat etmesi", "Kendisi için hazırlanmış olan evde ikamet etmesi", "Evinden kocasının izni olmadan çıkmaması", "Kocasının izni olmadan evine kimseyi almaması" ve "Kocanın, hanımını edeplendirme velâyeti".6** Ancak bu haklar bazı kayıtlarla kayıtlanmıştır. Yazımızda, bu hakları müstakil başlıklar halinde

ele alıp âlimlerimizin görüşleri doğrultusunda değerlendirmeye gayret edeceğiz.

Hanımın, kocasına itaat etmesi:

İslâm şeriatı; kadının, kocasının emirlerine itaat etmesini, üç şartın tahakkuk etmesiyle vacip kılmıştır. Bu üç şarttan herhangi biri tahakkuk etmediği müddetçe kadının, kocasına itaat etmesi vacip değildir.

1- Kocanın hanımından yapmasını istemiş olduğu iş 'zevciyyet' dediğimiz karı-kocalık işleriyle alâkalı olmalıdır. İlişki için yatağa çağrılan kadının, kocasına itaat etmesi vaciptir. Nitekim bu konuyla alâkalı birçok hadîsi şerifler vardır.

Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü Anh)* anlatıyor; Resûlüllah *(Aleyhissalâtü Vesselâm)* buyurdular ki: **"Nefsim, kudret elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim ki! Bir erkek, hanımını yatağa davet ettiğinde kadın imtina edip gelmezse, kocası ondan râzı oluncaya kadar semada olan** (melekler) **ona gadab ederler."** Bir başka rivâyette şöyle denmiştir: **"Erkek kadınını yatağına çağırır, kadın da gelmeye yanaşmaz ve erkek öfkelenmiş olarak sabahlarsa, melekler sabaha kadar** (bir rivâyette yatağa gelinceye kadar) **kadına lânet okurlar."** Bir başka rivâyette de: **"Kadın küskünlükle kocasının yatağından ayrı olarak sabahlarsa, melekler onu lânetler."8** buyrulmuştur.

Şayet kocadan sâdır olan emir, kadının kendi şahsî malını tasarruf etmesi gibi husûsî işleriyle alâkalıysa, kadının bu konuda kocasının emrine imtisal etmesi vacip değildir. Nitekim geçen ayki köşemizde de ifade ettiğimiz gibi evlilik, tarafların husûsî mülkiyetlerinde ortaklığı gerektirmez. Nasıl ki kadın, kocasının malında evlenmek suretiyle ortak olamıyorsa; koca da hanımının husûsî malında nikâh sebebiyle ortak olamaz. Dolayısıyla kocanın, hanımının şahsî malında (koca olmasından dolayı) herhangi bir yaptırımı Hanefî fıkhına göre yoktur.

2- Kocanın, hanımından yapmasını veya yapmamasını istediği iş İslâm'ın emirlerine muvâfık olması lâzımdır. Şayet koca, hanımından İslâm'ın yasak etmiş olduğu herhangi bir işi talep edecek olursa, o işi yapmak hanımına vacip değildir9, bilakis kocasının talebini yerine getireyim diye İslâm'a muhalif olan herhangi bir işi yapmak haramdır. Zira Yaratıcıya isyanda yaratılmışa itaat olmaz.10 Ancak nâfile oruç gibi ibadetleri, kadının, kocasının rızasını almadan yapması doğru değildir. Nitekim bir hadîsi şerifte Efendimiz *(Aleyhissalâtü Vesselâm)*; **"Bir kadın, kocası yanında olduğu halde izni olmadan nâfile oruç tutamaz."** buyurmuşlardır.

3 – Kadının, kocasına itaat etmesinin vacip olabilmesinin son şartı da, geçen ayki köşemizde açıkladığımız **"koca üzerine vacip olan sorumluluklar"**ını yerine getirmesidir. Şayet koca, hanımının nafakası gibi üzerine vacip olan yükümlüklerini, yani kendi sorumluluklarını karşılamıyorsa kadının, kocasına itaat etme mecburiyeti yoktur.
Kendisi için hazırlanmış olan evde ikamet etmesi, evinden kocasının izni olmadan çıkmaması ve kocasının izni olmadan evine kimseyi almaması:

İslâmiyet; kadının, kocası tarafından hazırlanmış evde yerleşmesi ve kocasının izni olmadan dışarı çıkamamasının vacip olmasını iki şartın tahakkuk etmesine bağlamıştır.

1- Mâlum olduğu üzere nikâh akdi sebebiyle erkeğin hanımına vermekle yükümlü olduğu mehir vardır. Mehirin mahiyeti ve oluşumuyla alâkalı bilgiyi geçen ayki yazımızda işlemiştik. Bu mehir, müeccel (vadeli) veya muâccel (peşin) olabildiği gibi bir kısmı peşin, diğer bir kısmı da vadeli olabilir. Kadın mehirden peşin olarak konuşulan miktarını almadığı müddetçe veya peşin miktar konuşulmamışsa ikisinin bulunmuş olduğu yerdeki örfün durumu doğrultusunda (yani ikisinin bulunduğu beldedeki örf, mehirden belli bir kısmının peşin olarak verilmesini tayin ediyorsa ve koca da o miktarı peşin olarak vermediyse) kadının kendisi için hazırlanmış olan evde ikamet etmesi vacip değildir. Peşin miktarının örfen değerlendirilmesi, tarafların belli bir ödemeyi konuşmamaları durumundadır. Şayet taraflar vade veya peşin üzerine anlaşırlarsa örfe bakılmaz.

Yukarıdaki izah doğrultusunda kadın, tahakkuk eden mehrinin peşin olan kısmını almadığı müddetçe, kendisini kocasına teslim etmemeye, kocasının evinden dışarıya çıkmaya ve kocasıyla beraber sefere gitmemeye hakkı vardır. İmâm Ebû Yusuf ve İmâm Muhammed'e göre kendisini bir kere rızasıyla teslim etmesiyle bu haklardan feragat etmiş olur, dolayısıyla itaatsizlik yapmaya hakkı yoktur. İmâm-ı A'zam'a göre kendisini teslim etse bile bu hakları vardır; yani bu konularda itaat etme mecburiyeti yoktur. Hanefî fukahasının bir kısmı sefer konusunda İmâmı A'zam'ın görüşü doğrultusunda fetva verirken, cinsî münasebet konusunda da İmâm Ebû Yusuf ve İmâm Muhammed'in görüşü doğrultusunda fetva veriyorlar. Yani kadın kendini rızasıyla kocasına bir kere teslim etmişse bu konuda daha muhalefet etmeye hakkı yoktur.12

2- Kocasından izinsiz evden çıkmaması veya kocasının rızası olmadan eve birilerini almaması, kadının akrabalık bağlarının kopmaması şartıyladır. Şayet kadının bu konuda kocasına itaat etmesi akrabalık bağlarını kesiyorsa; kadın, akrabalarını ziyaret için evinden çıkarak kocasına muhalefet edebilir. Ancak akrabalığın yakınlık derecesine göre evden çıkacağı veya eve alacağı günlerin miktarı farklı olmaktadır.

Şayet kadının mahremi babası ise haftada bir kere kocası izin vermese de ziyarete gidebilir. Babasının dışındaki mahremlerine ise bir görüşe göre ayda bir, diğer bir görüşe göre ise senede bir kocasından izinsiz çıkabilir. Ancak fıkıh kitaplarımızda tercih olunan görüşün senede bir olmasıdır. Kadının, kocasından izinsiz akrabalarının yanında gecelemesi câiz değildir. Kocası izin vermese bile kadının mahremleri, kadının evine yukarıdaki ihtilaf doğrultusunda belli zamanlarda gelebilirler. Ancak İmâm Ebû Yusuf'tan gelen bir rivâyete göre kadının mahremlerinin, kadının yanına gelmelerinde meşakkat yoksa; kadının, kocasının izni olmadan onların yanına gitmesi câiz değildir.13 Tabi bu meselelerin değerlendirilmesinde anne-babanın veya diğer mahremlerin seferî mesafede olup olmamalarını da göz ardı etmemek gerekir. Zira kadının, kocasının izni olmadan belli zamanlarda bunların yanlarına gidebilmesi; bunların seferî mesafede olmamalarına ve yol emniyetinin bulunmasına bağlıdır. Şayet anne-baba veya diğer mahremler seferî mesafede

olurlarsa kadının, kocası olmadan veya mahremsiz olarak onların ziyaretine gitmesi câiz değildir. Şayet kadının anne veya babasından herhangi biri hasta olup bakıma da muhtaç olsa, başka bakacak kimsesi de olmasa, kadın, kocası izin vermese bile bakıma muhtaç olan anne veya babasının hizmetine (velev ki anne-baba Müslüman olmasa bile) ihtiyaç miktarınca gitmesi câizdir. **"Kadının ev işlerini yapması kocasına karşı bir borç mudur?"** sorusuna Hz. Peygamber *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)'*in kızı Hz. Fatıma'ya bir öğüt olarak; evin içindeki işlerin kızına, dışarıdaki işlerin de damadı Hz. Ali'ye ait olacağını söylemesi, bize genel davranış biçimini göstermektedir.14

Koca için hanımını edeplendirme velâyeti:

Erkeklerin maddî ve mânevî özellikleri ile ekonomik rolleri onların aile reisi olmalarını tabiî kılmıştır. Aile küçük bir toplumdur. Toplum ise düzenle, nizamla yaşar. Düzen ise bir reisi, bir idareciyi zarûrî kılar. İslâm dininde, devlet başkanından aile reisine kadar her idareci ilahî talimata göre hareket etmek, yönetmek mecburiyetindedir; şu halde onlara itaat, bu talimata itaat demektir. İdare eden veya edilen, bu talimatın dışına çıkar, itaatsizlik ederse müeyyide uygulanır15.
Kadının, kocasına itaat etmemesini meşrû kılacak bir gerekçesi olmaksızın itaat etmemesi durumunda erkeğin, hanımını edeplendirmeye hakkı vardır. Yazımızın başında naklettiğimiz Nisa Sûresinin 34. âyet-i kerimesinde İslâmiyet, bu edeplendirme velâyetini şu şekilde sıralamıştır: İlk olarak koca, hanımına yumuşaklılık ve güzel sözler ile Allâh-ü Teâlâ Hazretlerinin kadın üzerine, kocasına itaati vacip kıldığını, isyan etmesi durumunda hem günaha düçar kalacağını, hem de aile bağlarının kopmasına sebebiyet vereceğini ifade ederek nasihat etmelidir. Şayet bu nasihat fayda vermezse ikinci olarak, yatak boykotu dediğimiz **"kadınla aynı yatakta gecelememe"** merhalesine geçer. Hanefî fukahasının bir kısmı yatak boykotunu **"gece hanımla konuşmamak"** olarak açıklarken bir kısmı da **"cinsî ilişkiye girmemek" ş**eklinde ifade etmişlerdir16. Bu merhale de fayda vermeyecek olursa, üçüncü merhale olan "iz bırakmaksızın ve de ızdırap vermeksizin hafif bir şekilde dövme" merhalesini uygular. Hangi sebeple olursa olsun erkeğin hanımını şiddetli ve elem verici bir şekilde dövmeye hakkı yoktur. Kur'an-ı Kerîm'i bize tebliğ eden Efendimiz *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)'*in, hanımlarını hiç dövmediği ve *"sizin en hayırlınız hanımlarınıza karşı en hayırlı olanınızdır"17* buyurması da göz ardı edilmemelidir. Bu üç merhale de fayda vermeyecek olursa Nisa Sûresinin 35. âyet-i kerimesi doğrultusunda sulh için hakemlik müessesesine gidilir.

KARI KOCA ARASINDAKİ MÜŞTEREK HAKLAR:

Hukûk-u müşterek dediğimiz karı-koca arasında ortak haklar vardır. Bunların en önemlisi dört tanedir:

1- Tarafların birbirlerine karşı iyi geçim içinde olmaları, içten ve dıştan birbirlerine karşı halis olmaları ve bütün gayretlerini birbirlerini hoşnut etmek üzere harcamaları, birbirlerine olan haklarındandır. Bu şekilde davranmak suretiyle hayat sıkıntılarını beraberce göğüslemiş olurlar ki, bu da hayat ortağı olmanın neticesidir.

2- Hürmet-i musâhara dediğimiz; tarafların birbirleriyle evlenmesinden kaynaklanan akrabalık (sıhriyet) bağıdır. Zira evlilik vâki olmadan önce kadının akrabalarının, kocaya; kocanın akrabalarının, kadına nâmahrem olduğu halde, evlilik vâki olduktan sonra arada sıhriyet oluşarak mahremiyet tahakkuk ediyor. Sıhriyet sebebiyle kendileriyle evlenilmesi yasak olanlar dört gruptur. a-) Usûlün eşleri yani üvey anne ve üvey nine. Üvey ninenin anne veya baba tarafından olmaları, durumu değiştirmez. b-) Fürûun eşleri yani gelinler. c-) Eşin usulü yani kayın valide ve eşin her iki taraftan nineleri. d-) Eşin fürûu, yani üvey kızlar veya bu durumda olan kız torunlar. Lâkin bu son grupta evlenme yasağının olması sadece nikâhla değil, evliliğin zifafla da fiili olarak başlaması halindedir.

3- Şer'î bir mani olmaksızın birbirlerine varis olmaları da ortak olan haklardandır. Kocası ölen bir kadın, kocasının malına varistir. Ölenin, çocuğunun veya oğlunun çocuğu olmaması durumunda dörtte bir, çocuğunun veya oğlunun çocuğunun olması durumunda da sekizde bir alır. Karısı ölen adam da aynı şekilde karısının malına varistir. Ölenin, çocuğunun veya oğlunun çocuğu olmaması durumunda malın yarısını, çocuğunun veya oğlunun çocuğu olması durumunda da dörtte birini alır.

4- İslâmiyet'in mubah kıldığı çerçevede eşlerin birbirlerinden istifade etmesi de müşterek olan haklarındandır. Mevlâ Teâlâ Hazretleri, Ümmeti Muhammed'e aile huzurunu elde ederek dünya ve âhiret saadeti nasip eylesin.

Selâm ve muhabbetlerimle.

Fatih Kalender

– DİPNOT –

1 – Nesaî, nikâh : 3179
2 – Tirmizî, Rada : 1079
3 – İbn-i Mâce, Hakku'z-Zevci ale'l-Mer'e: 1843
4 – Tirmizî, Rada :1081
5 – Nisâ Sûresi: 34
6 – Ahvalü'ş-Şahsiyye, Muhammed Muhyiddin Abdülhamit, s:116
7 – Bedaiu's-Sanai, Vucubu Daati'z-Zevc.
8 – Buharî: 2998, Müslim: 2596, Ebu Davut:2141
9 – el Ahvalü'ş-Şahsiyye, Muhammed Muhyiddin Abdülhamit, s:116-117
10 – el Fıkhü'l-Mukaren li'l-Ahvali'ş-Şahsiyye Bedran, Ebu'l-Ayneyn Bedran s:272
11 – Ebu Davud, Savm :2102
12 – el Fetava'l-Hindiyye Kitabu'n-Nikah, Fi men'i'l-Mereti Nefseha.
13 – el Ahvalü'ş-Şahsiyye, Muhammed Muhyiddin Abdülhamit dipnot: 117
14 – İlmihal, İSAM, c:2, s:221
15 – Suudi kralı tarafından hazırlatılan Kur'an-ı Kerim Meali
16 – Bedaiu's-Sanai, Velayeti't-Te'dîb
17 – Tirmizî, Rada 1082